

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Монографія

За редакцією *Ю. Є. Атаманової, Г. П. Клімової*

Харків
«Право»
2015

УДК 316.422
ББК 60.5,32
К65

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Науково-дослідного інституту правового забезпечення
інноваційного розвитку Національної академії правових наук України
(протокол № 10 від 11 листопада 2015 р.)*

Рецензенти:

О. І. Процевський, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки, член-кореспондент Національної академії правових наук України, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін, господарського та трудового права Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди;

І. В. Венедіктова, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Колектив авторів:

К. М. Андріюченко, м. н. с. – підрозд. 4.3;

Ю. Є. Атаманова, д-р юрид. наук, доц. – підрозд. 4.4 (у співавт.);

Ю. В. Бистрова, канд. наук із соціальних комунікацій, м. н. с. – підрозділи 3.3, 6.1, 6.3;

С. М. Глинянський – підрозд. 3.1 (у співавт.);

С. М. Іванов, канд. техн. наук, доц., с. н. с. – підрозд. 3.1 (у співавт.); підрозд. 3.2; підрозд. 6.2 (у співавт.);

В. В. Карасюк, канд. техн. наук, доц. – підрозд. 6.2 (у співавт.);

Г. П. Клімова, д-р філос. наук, проф., п. н. с. – вступ; підрозділи 1.1, 5.1, 5.3;

С. М. Прилишко, д-р юрид. наук, проф., п. н. с. – підрозд. 4.2; підрозд. 6.2 (у співавт.);

О. О. Осадько, м. н. с. – підрозд. 4.4 (у співавт.);

О. В. Шаповалова, д-р юрид. наук, проф. – підрозд. 1.2;

Л. С. Шевченко, д-р екон. наук, проф., с. н. с. – підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 5.2;

І. І. Чайка, м. н. с. – підрозд. 5.4;

А. М. Юшко, канд. юрид. наук, доц., с. н. с. – підрозділи 1.3, 4.1

Концептуальні засади становлення інноваційного суспільства в Україні : монографія / кол. авт.: Г. П. Клімова, С. М. Іванов, Л. С. Шевченко та ін. ; за ред. Ю. Є. Атаманової, Г. П. Клімової. – Х. : Право, 2015. – 452 с.

ISBN 978-966-458-961-8

У монографії здійснено комплексний соціально-правовий аналіз інноваційного суспільства і розглянуто умови його становлення в Україні. Зосереджено увагу на окремих аспектах законодавчого забезпечення інноваційного розвитку українського соціуму. Досліджено вплив соціальних інновацій, які обумовлені соціокультурними умовами, на процес становлення інноваційного суспільства в Україні.

Розраховано на науковців, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів і всіх тих, хто цікавиться проблемами становлення інноваційного суспільства в Україні.

УДК 316.422
ББК 60.5.32

© Клімова Г. П., Іванов С. М.,
Шевченко Л. С. та ін., 2015
© Видавництво «Право», 2015

ISBN 978-966-458-961-8

ЗМІСТ

Вступ.....	5
------------	---

Розділ I ІННОВАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ДИСКУРСУ

1.1. Інноваційне суспільство – новий історичний етап цивілізаційного розвитку.....	8
1.2. Основні напрями державної політики у сфері становлення інноваційного суспільства в Україні.....	40
1.3. Законодавче забезпечення інноваційного розвитку українського суспільства.....	69

Розділ II ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ СТАНОВЛЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

2.1. Інноваційна діяльність та інноваційна модель соціально-економічного розвитку: Україна на тлі світових процесів	103
2.2. Стратегічне управління інноваційними процесами на підприємстві	122
2.3. Державна підтримка інтелектуальної власності в Україні	142

Розділ III НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ ПРОГРЕС – ОСНОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

3.1. Особливості стратегії інноваційного розвитку науки в сучасних умовах	161
3.2. Наноіндустрія як найважливіша умова становлення інноваційного суспільства в Україні	181
3.3. Інформаційне забезпечення інновацій: соціально-комунікаційний контекст аналізу.....	202

Розділ IV
ВПЛИВ ПРАВОВИХ ІННОВАЦІЙ НА СТАНОВЛЕННЯ
ІННОВАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

4.1. Інновації у сфері правового регулювання праці	215
4.2. Теоретико-правові засади організаційно-правових форм соціального забезпечення в умовах становлення інноваційного суспільства в Україні.....	248
4.3. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві: інноваційні підходи до аналізу	259
4.4. Дотримання ділової репутації, честі та гідності працівника як запорука розвитку інноваційної особистості.....	283

Розділ V
ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ –
ВАЖЛИВІША УМОВА СТАНОВЛЕННЯ
ІННОВАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

5.1. Формування інноваційного клімату як основний фактор інноваційного розвитку ВНЗ.....	303
5.2. Автономія університету як головний економічний пріоритет інноваційного розвитку вищої школи України.....	327
5.3. Якість вищої освіти у аспекті інноваційного розвитку вищої школи України	355
5.4. Дослідницький університет в інноваційному суспільстві знань	374

Розділ VI
ФОРМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ ІННОВАЦІЙНОЇ
ОСОБИСТОСТІ ЯК СУБ'ЄКТА СТАНОВЛЕННЯ
ІННОВАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

6.1. Креативна компетентність особистості: зміст та основні напрямки формування у вищій школі.....	396
6.2. Інноваційне інформаційно-комунікативне освітнє середовище у вищій школі.....	407
6.3. Інноваційні методи навчання у вищій школі України	426
Список праць авторів.....	439

РОЗДІЛ VI

ФОРМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ ЯК СУБ'ЄКТА СТАНОВЛЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

6.1. Креативна компетентність особистості: зміст та основні напрямки формування у вищій школі

Найважливішою складовою процесу становлення інноваційного суспільства в Україні є особа, орієнтована на інноваційну діяльність і яка прагне до самовдосконалення, саморозвитку. Це, у першу чергу, вимагає наповнення новим змістом розвитку вищої школи, стратегічною лінією якого, на нашу думку, має стати: створення адекватних умов для оволодіння особистістю раніше невідомими способами діяльності та моделями мислення; вироблення в неї критичного, творчого, креативного ставлення до дійсності, вміння просувати, впроваджувати і широко використовувати нововведення. Крім того, феномен глобального інформаційного суспільства, яке перейшло в чергову, більш вищу фазу розвитку – «суспільство знань» і потребує «нової особистості», посилює інтерес до теми креативної компетентності. Це викликано, на наш погляд, насамперед специфікою впровадження інновацій в усі сфери діяльності сучасного суспільства, цілеорієнтованого і системно-діяльнісного підходу до організації освітнього простору, спрямованого на підготовку в Україні нових фахівців XXI століття¹.

¹ Быстрова, Ю. В. Роль инноватики в подготовке специалистов XXI века [Текст] / Ю. В. Быстрова // Педагогический опыт: теория, методика, практика : материалы II междунар. науч.-практ. конф. (Чебоксары, 9 апр. 2015 г.). – Чебоксары, 2015. – С. 66–67.

У зв'язку з цим актуалізується необхідність фундаментального соціально-філософського аналізу особливостей формування інноваційної особистості та розвитку її креативної компетентності (КК).

Загальні питання інноватики, реформування вищої школи в контексті цивілізаційного розвитку, окремі аспекти творчої, креативної еволюції особистості, її інноваційної діяльності, поняття й особливості змісту креативної компетентності, сучасні креативні практики стали предметом вивчення українських і зарубіжних учених. Зокрема, науково-теоретичну основу дослідження складають роботи: Л. М. Андрухінної, О. Н. Бессарабової, Т. Г. Браже, В. А. Бухаріна, Н. Ф. Вишнякової, Дж. Гілфорда, Р. У. Гільмутдінової, Г. І. Железовської, Ю. О. Карпової, Г. П. Клімової, В. В. Комарова, Н. В. Кузьміної, В. І. Лейбсона, Є. В. Лузик, В. В. Лисенкова, Р. І. Мазура, Н. Н. Малахової, А. Маслоу, В. М. Позднякова, О. О. Потебні, П. Торренса, А. В. Хуторського, Д. Шадрикова, В. Н. Шевченко, Р. Єбстайна, Л. А. Яременко та ін. Інноваційна активність особистості розглядається також Г. С. Гамидовим, Н. О. Османовим, О. С. Панаріним та ін.

Метою даного дослідження є визначення змісту і основних напрямів формування у вищій школі України креативної компетентності як іманентної якості інноваційної особистості.

Виходячи з плюралізму наукових думок із приводу виявлення способів удосконалення змісту освітніх програм і методів формування інноваційної і творчо-креативної особистості у вищій школі, слід, насамперед, визначитися з поняттями «інноваційна особистість», «компетентний», «компетентність», «компетенція» і «креативна компетентність», які, незважаючи на інтерес до них багатьох дослідників, потребують термінологічного уточнення, як і типологія даних понять, структура, технологія їх формування. Так, «інноваційна особистість» – один із типів сучасної елітарної особистості. Її природа діалектична і припускає наявність соціальної основи, яка формує типовість поведінки і в той же час своєрідність, відмінність від інших. Натомість «компетентний» (від лат. *competens* – належний) трактується так: 1) обізнаний; який має знання у певній галузі; 2) той, хто має право за своїми знаннями або повноваженнями робити чи вирішувати що-небудь, судити про що-небудь; «компетенція» (лат. *competere* – відповідати, підходити; домагатися) – коло повноважень,

прав, питань, справ будь-якої особи, органу. «Компетентність» розглядається як системне поняття, визначальними складовими якого є мотиви, цілі, ціннісні орієнтири, знання, вміння, навички, рефлексія¹. Новий Закон України «Про вищу освіту», прийнятий 1 липня 2014 р. (ст. 1 п. 13), розкриває компетентність як «динамічну комбінацію знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну і подальшу навчальну діяльність, виступає результатом навчання на певному рівні вищої освіти»².

З урахуванням сказаного слід навести інтегративну дефініцію поняття «інноваційна, креативно-компетентнісна особистість», яке можна розглядати як: а) багатофакторні якості особистості; б) систему інтелектуальних, емоційних, моральних, вольових та інших знань, умінь, навичок, особистісних якостей, досвіду особистості; в) комплекс творчих здібностей; г) вміння на принципово новому рівні генерувати безліч оригінальних, нестандартних і корисних ідей, адаптувати до вирішення нових освітніх завдань; д) теоретичну і практичну готовність особистості діяти творчо в різних навчальних, життєвих і професійних ситуаціях³. У цьому аспекті щодо участі в освітньому процесі треба надати перевагу техніко-технологічним можливостям та вмінням роботи студента в інформаційному освітньому середовищі вузу (електронна бібліотека, електронні системи навчання, дистанційні курси та ін. комунікаційні навчальні технології).

Необхідно відзначити, що інноваційній особистості притаманні такі риси, як готовність до експериментів, інновацій та змін. Атрибутивною ознакою інноваційної особистості є творче мислення. У такому контексті інноваційна діяльність вимагає сукупності наступних характеристик особистості: потреба в змінах, вміння використовувати нетрадиційні і творчі підходи, здатність продукувати нові ідеї,

¹ Енциклопедія освіти [Текст] / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 408, 409.

² Про вищу освіту [Текст] : Закон України від 1 лип. 2014 р. № 1556-VII // Офіц. вісн. України. – 2014. – № 63. – Ст. 1728.

³ Ильганаева, В. А. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность) [Текст] : слов.-справ. / В. А. Ильганаева. – Харьков : Город. тип., 2009. – С. 187.

вміння застосовувати системний прогностичний метод відбору най-оптимальнішого нововведення¹. На підставі наведених дефініцій поняття «компетентність» можна зробити висновок про існування таких її відмінних характеристик, як здатність і готовність особистості до ефективної, результативної діяльності. Якщо компетенція набувається у процесі освіти, включає сукупність взаємопов'язаних якостей особистості, то компетентність формується поступово при засвоєнні, оволодінні знаннями, що приводить до набуття відповідної компетенції. Саме в умовах вищого навчального закладу компетенції представлені у вигляді вимог до результатів оволодіння особистістю основними освітніми програмами (тобто до рівня підготовки фахівця), серед них, наприклад, готовність брати участь у впровадженні технологічних і продуктивних інновацій, вміння знаходити і оцінювати нові ринкові можливості і формулювати бізнес-ідею, здатність ефективно аргументувати, спираючись на правові та процесуальні знання, використовувати інноваційні ідеї, генерувати нестандартні рішення. Слід також виділити орієнтованість компетенції на успіх у професійній діяльності. Дана особливість свідчить про те, що в основу компетенцій закладені очікування суспільства (наприклад, роботодавця). Це передусім стосується освітньої підготовки молодих спеціалістів, необхідних для ефективної трудової діяльності в тих чи інших сферах. Зокрема, на юридичному факультеті Тартуського університету (Естонія) з'явилася нова навчальна програма підготовки ІТ-юриста для сфер інфотехнологій.

У реаліях сучасних суспільних трансформацій, як уже зазначалося, формування КК особистості пов'язане, передусім, з інноваційним етапом освітніх процесів, диверсифікаційними підходами до підготовки фахівців нового покоління. З огляду на те, що креативність і творче мислення як особистісні категорії мають специфіку, у результаті їх розвитку в особистості з'являються можливості втілювати

¹ Современный словарь по общественным наукам [Текст] / под общ. ред. О. Г. Данильяна. – М. : ИНФРА-М, 2013. – С. 140; Яковенко, М. Л. Развитие инновационной активности студентства в условиях оновлення вищої школи України [Текст] : автореф. дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.04 / М. Л. Яковенко. – Х., 2003. – С 5–6; Яременко, Л. Креативність як творчість: спільне та відмінне [Текст] / Л. Яременко // Вища освіта України. – 2010. – № 4. – С. 118.

неординарні ідеї, створювати нове в різних предметних сферах відповідно до соціальних запитів ринку праці та науки¹.

Враховуючи тему дослідження, особливий інтерес для нас становить семантичний аспект поняття «креативність» (*creatio* – створення). Виходячи з наведених дефініцій додамо, що у зміст цього терміна вкладається наступне: тип інтелектуально-творчих здібностей особистості, здатність породжувати незвичайні ідеї, відхиляючись від традиційних схем мислення, швидко вирішувати проблемні ситуації². У сучасній освітній практиці компетентнісного підходу пильна увага до питань формування креативності як відповідального етапу творчого становлення особистості, на думку дослідників, пояснюється впливом на цей процес певних рівнів: когнітивного; свободи діяльності; орієнтування в навколишньому світі³. Вчені говорять про два основних поняття, які конструюються на базі принципово різних розумінь феномена творчості особистості: а) здатність глибинного включення у творчу діяльність, що приводить до створення нових культурних, наукових і соціальних продуктів («велика креативність»); б) повсякденна творчість, інтелект особистості, пошук рішень локальних проблем, наприклад, створення нового проекту та ін. («мала креативність»). Відсутність творчості, недостатня сформованість компетенції призводять до деструкційних проявів мислення і, як наслідок, до зниження креативності⁴. У свою чергу, наявність у особистості такого феномена, як креативність веде до розвитку її творчого потенціалу, появи перспективи реалізації отриманих в процесі навчання компетенцій. Підтверджують нашу тезу дані опитування

¹ Карпова, Ю. А. Введение в социологию инноватики [Текст] : учеб. пособие / Ю. А. Карпова. – СПб. : Питер, 2007. – С. 79.

² Ильганаева, В. А. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность) [Текст] : слов.-справ. / В. А. Ильганаева. – Харьков : Город. тип., 2009. – С. 187.

³ Железовская, Г. И. Творческое саморазвитие личности в контексте личностно ориентированной парадигмы образования [Текст] / Г. И. Железовская, Е. Н. Гудкова, Н. В. Абрамова // *Alma mater* : Вестн. высш. шк. – 2014. – № 3. – С. 42; Яковенко, М. Л. Розвиток інноваційної активності студентства в умовах оновлення вищої школи України [Текст] : автореф. дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.04 / М. Л. Яковенко. – Х., 2003. – С. 9.

⁴ Малахова, Н. Н. Формирование креативной компетентности в системе образования инновационного общества [Текст] / Н. Н. Малахова, О. Н. Бессарабова // *Гуманитар., соц.-экон. и обществ. науки.* – 2014. – № 1. – С. 140.

студентів старших курсів одного з ВНЗ, згідно з якими 33,3% респондентів вказують на творчий характер наукової діяльності, що мотивує їх до навчання в аспірантурі, як спосіб самореалізації в науці¹.

У контексті завдань сучасної вищої освіти і формування КК використовуються, як мінімум, три компоненти тлумачення терміна «креативність»: 1) творча здатність до прийняття та створення нових ідей; 2) творча спрямованість; 3) нетривіальне і дотепне рішення проблем. Тому на всіх стадіях освіти, а також при відборі кадрів і розробці певної траєкторії подальшого професійного розвитку (одна з основоположних умов) необхідні: а) визначення критеріїв прояву креативності та творчого мислення особистості в контексті зміни освітніх програм у всьому світі; б) розробка конкретних рекомендацій, як навчити креативності та творчому мисленню і яким чином оцінити (що брати до уваги при встановленні результату освітньої діяльності).

Процес становлення інноваційної особистості багато в чому залежить від рівня сформованості однієї або декількох ключових компетенцій, досліджуваних в теорії генеративності і які, у свою чергу, окреслюють основні напрямки формування КК². До них належать такі: збираюча, що пояснюється універсальними генеративними механізмами, і тому поведінка креативу завжди змінюється у процесі навчання і життєдіяльності (за умови, що його пошукова активність стає постійною, цілеспрямованою); проблемоутворююча, яка означає будь-які суб'єктивно нові форми поведінки особистості (при цьому своєрідна конкуренція між новими і незвичними способами поведінки забезпечує твердий ґрунт для появи нововведень); розширююча пов'язана з тим, що для багатьох нонкреативів стандарти сприйняття

¹ Поздняков, В. М. О профессионально-психологической компетентности и психологической культуре личности юриста [Текст] / В. М. Поздняков // Юрид. психология. – 2010. – № 3. – С. 15.

² Власенко, Ю. О. Психологічний аналіз інноваційного потенціалу особистості [Текст] : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.10 / Ю. О. Власенко. – Одеса, 2003. – С. 10, 11; Rasmussen, P. Creative and innovative competence as a task for adult education [Електронний ресурс] / Palle Rasmussen // LInEurope: Lifelong Learning in Europe. – 2012. – № 4. – Режим доступу: <http://www.lline.fi/en/article/research/rasmussen/creative-and-innovative-competence-as-a-task-for-adult-education> (дата звернення: 01.11.2014). – Заголовок з екрана.

ситуації і стратегія поведінки в потоці рішення встановлюються за-далегідь, тому вони не володіють достатнім пізнавальним потенціалом, необхідним для розширення знань і навичок, при виконанні нестандартних завдань; навколишня, яка формується в ситуації впливу кількох подразників навколишнього середовища, соціальних, фізіологічних або інших.

Із точки зору формування основних напрямків змістовного боку інноваційної, креативно-компетентної особистості у вищій школі їх можна, на наш погляд, представити як теоретичну і практичну підготовку студентів діяти творчо в різних освітніх ситуаціях. При цьому важливо розвивати особистісні освітні характеристики: знання, вміння та навички; ерудицію в тій чи іншій сфері; готовність ефективно діяти в певних ситуаціях¹. Зокрема, у вузах розвинених країн викладають такий предмет, як медіація (врегулювання, вирішення конфліктів). Статистика показує, що 83–85% всіх процесів медіації є успішними. Це говорить про те, що навчання медіації можна розглядати як важливу соціальну інновацію, особливо в юриспруденції, соціології, політології, бізнес-проєктуванні.

Для майбутнього фахівця будь-якої галузі знань КК необхідно формувати як стійку властивість особистості, що виражається в узгодженні знань, умінь, особистісних якостей і досвіду релятивного процесу створення нового². Так, на прикладах вивчення командної роботи майбутнього юриста як одного з напрямків формування КК ми можемо переконатися в тому, наскільки важливе застосування освітніх завдань виховного характеру.

Знаходячи нестандартні рішення, інноваційна особистість набуває здатності до творчої діяльності, власне, йдеться про креативну, командну та комунікативну компетенції з генерування ідей, а також виходити з різного роду ситуацій тощо. Це підтверджується і застосуванням сучасних методів навчання під час роботи студентів у групах, коли йде дискусія, обговорення актуальних тем, статей, проєктів кодексів, матеріалів судової практики, рішення цивільно-процесуальних завдань та ін. Додамо, що формування компетентнісних характе-

¹ Енциклопедія освіти [Текст] / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 408–410.

² Там само. – С. 432.

ристик підготовки юристів різних сфер діяльності, здатних у майбутньому реалізувати свою ціннісно-смыслову спрямованість, вимагає креативної, психологічної компетентності одночасно в когнітивному, функціональному, деонтологічних, особистісному аспектах, що орієнтуються на акмеологічний розвиток (досягнення вищого ступеня індивідуального розвитку), та емпатійно-толерантну поведінку. На думку багатьох авторів, саме вищий навчальний заклад повинен націлюватися не на підготовку дипломованих випускників, а на «виробництво» креативних фахівців: енергійних, активних, працьовитих і цілеспрямованих, здатних перетворити реальну дійсність¹. Наприклад, метою вузів з появою сучасної парадигми навчання (e-learning) має стати створення нового середовища і формування досвіду, які допоможуть студентам відкрити і отримати спеціальні знання для самих себе. Крім того, слід по-новому подивитися на систему дидактичних принципів щодо цілеспрямованості самостійної роботи, тобто зорієнтувати її на: реалізацію мети освіти, науковість, систематичність (послідовність), свідомість, активність, доступність, зворотний зв'язок та ін.

Додамо також, що з впровадженням інтернет-технологій, інтенсифікацією та індивідуалізацією сфер діяльності в цілому та освітнього процесу зокрема розширюються можливості для прояву індивідуальності, вміння працювати самостійно, креативно і творчо. Треба відзначити, що освітні форми роботи зі студентами стають більш різноманітними, вони включають елементи невідомого (репродуктивні, творчі та комбіновані). Наприклад, рольові ігри, імітаційне моделювання різних ситуацій, робота студентів у «юридичних клініках» та інші, участь у яких дозволить формувати креативність мислення. В освітній практиці добре відомі провідні методи, що передбачають як традиційне, так і інноваційне їх використання: евристичний («мозковий штурм», евристичні питання, інверсія, емпатія, синектика, метод інтерпретації та ін.); дослідний (проекти, кейси

¹ Климова, Г. П. Образование в контексте цивилизационного развития [Текст] : монография / Г. П. Климова. – Харьков : Вапнярчук Н. Н., 2007. – С. 198; Малахова, Н. Н. Формирование креативной компетентности в системе образования инновационного общества [Текст] / Н. Н. Малахова, О. Н. Бессарабова // Гуманитар., соц.-экон. и обществ. науки. – 2014. – № 1. – С. 141.

(ситуації), метод критико-публіцистичний, моделювання, експеримент, спостереження); рефлексивний (портфоліо); метапредметні креативні технології (проблемні лекції, лекції-візуалізації, «сократівські діалоги», дебати, полілоги, майстерні побудови знань, ділові ігри, круглі столи, дискусії та ін.). При цьому на розвиток креативно-компетентнісних характеристик студентів впливають: 1) наявні творчі здібності особистості; 2) творча мотивація студента; 3) рівень інтелекту (вище середнього); 4) вікові особливості; 5) соціокультурні особливості; 6) творче середовище; 7) досвід; 8) час; 9) інтенсивне емоційне переживання; 10) підсвідомі процеси (інтуїція).¹

У цілому орієнтація молоді на успіх – основа модернізації економіки, а здатність випускників до ефективного використання комп'ютерних інтернет-технологій, мовних навичок – запорука розвитку творчо-креативного початку в освітньому інтернет-середовищі вузу. На активну роботу студента в інформаційно-освітньому середовищі впливають такі елементи мислення, як: творчий підхід до вирішення завдань, інформаційно-пошукова здатність екстраполювати отримані знання та вміння в нові предметні сфери, здатність самостійно, неординарно, індивідуально знаходити вихід зі складної ситуації, а також готовність до подальшого пізнання і комунікативності у відносинах із педагогами та колегами.

На процес інноваційної діяльності впливає своєрідна кластеризація компетенцій особистості, що сьогодні є новою парадигмою результатів вищої освіти, а це дозволяє формувати креативне начало. У першу чергу мова йде про готовність проявляти компетентність (особистісні властивості) у: навчальній діяльності та поведінці (мотиваційний ас-

¹ Гильмутдинова, Р. У. Креативная компетентность и ее структура [Текст] / Р. У. Гильмутдинова // Акмеология. – 2013. – № 4. – С. 46, 47; Комаров, В. В. Основні проблеми вищої юридичної освіти у парадигмі компетентнісного підходу [Текст] / В. В. Комаров // Юридична техніка: доктринальні основи та проблеми викладання : тези доп. та повідомл. учасн. наук.-практ. конф., м. Харків, 30 верес. – 1 жовт. 2015 р. – Х., 2015. – С. 8, 11; Селевко, Г. К. Компетентности и их классификация [Текст] / Г. К. Селевко // Нар. образование. – 2004. – № 4. – С. 112, 143; North, D. M. Navigating complex challenges: creative competencies for contemporary leadership [Електронний ресурс] / David Magellan North, Charles J. Palus // Center for Creative Leadership. – Режим доступу: <http://www.ccl.org/leadership/pdf/newsletters/navigatingcomplexchallenges.pdf> (дата звернення: 01.11.2014). – Заголовок з екрана.

пект); знанні адекватних засобів, способів, програм виконання соціальних і професійних завдань, дослідженні правил і норм поведінки, тобто про володіння змістом компетентності (когнітивний аспект); досвіді проявів компетентності (реалізація знань, умінь) у різноманітних стандартних і нестандартних освітньо-комунікативних ситуаціях (поведінковий аспект); ставленні до процесу, змісту і результату сформованості компетентності, об'єкта її застосування, особистісної значущості (ціннісно-смысловий аспект); емоційно-вольовій регуляції процесу і бажаного результату прояви компетентності в діяльності (емоційно-вольовий аспект)¹. Оскільки, як було сказано вище, передові освітні технології, інтерактивні форми навчання, створення інформаційного, креативного середовища вузу є для викладача умовою формування креативності майбутніх фахівців, то всіх зусиль при вирішенні комплексу освітніх завдань слід докладати до формування як креативного мислення особистості, так і інноваційної культури студентів². Це стосується, насамперед: розвитку здатності до творчості, уміння вирішувати проблемні завдання; винахідливості; гнучкості та критичності розуму, інтуїції, самобутності і впевненості в собі; здатності генерувати нестандартні ідеї, вміння аналізувати, синтезувати і комбінувати отриману інформацію; адекватного сприйняття досвіду, передбачення та ін.; а також емоційно-образних якостей (натхненності, емоційного підйому у творчих ситуаціях; асоціативності, уяви, почуття новизни; подолання стереотипів; схильності до ризику, прагнення до свободи і психологічної культури)³.

Найявні новітні, креативні практики та досвід проектування інновацій та компетенцій дозволяють констатувати, що ефективність їх формування досягається лише за умов єдності і розвитку її основоположних компонентів⁴, що слід розуміти таким чином: 1) когнітив-

¹ Поздняков, В. М. О профессионально-психологической компетентности и психологической культуре личности юриста [Текст] / В. М. Поздняков // Юрид. психология. – 2010. – № 3. – С. 15, 16.

² Клімова, Г. П. Парадигмальні концепти інноваційного розвитку вищої освіти України [Текст] / Г. П. Клімова // Право та інновації. – 2015. – № 1. – С. 15.

³ Гильмутдинова, Р. У. Креативная компетентность и ее структура [Текст] / Р. У. Гильмутдинова // Акмеология. – 2013. – № 4. – С. 46, 47.

⁴ Власенко, Ю. О. Психологічний аналіз інноваційного потенціалу особистості [Текст] : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.10 / Ю. О. Власенко. – Одеса,

ний компонент (КК) забезпечує можливість здобувати нові теоретичні знання в процесі активної пошуково-пізнавальної діяльності; 2) вольовий компонент (ВК) спрямований на вміння успішно долати зовнішні і внутрішні перешкоди для досягнення освітньої мети (незалежність; наполегливість; здатність до перетворення; відкритість новому досвіду; здатність йти на ризик); 3) емоційний компонент (ЕК) сприяє регулюванню та оптимізації діяльності студента на свідомому і підсвідомому рівні (помірна чутливість; експресивність; емоційна стійкість; відчуття новизни; чуйність і терпимість до протиріч); 4) мотиваційний компонент (МК) – це своєрідне налаштування особистості на мобілізацію до майбутньої діяльності (самореалізація; мотивація досягнення успіху; ціннісні орієнтири; внутрішня мотивація, самовдосконалення); 5) діяльнісний компонент (ДК) слугує об'єднанню певної сукупності знань особистості для реалізації освітніх завдань, використовуючи вміння, навички, творчий досвід, особистісні якості, здатність знаходити неординарні рішення в нестандартних ситуаціях; гнучкість поведінки і мислення; активність; толерантність; адаптивність; оригінальність, нетривіальність, незвичайність висловлюваних ідей; 6) рефлексивний компонент (РК) дає змогу об'єктивно оцінювати себе і свою діяльність; самоконтролювати; критично оцінювати досягнуте; розвиває самоповагу, інтуїцію, самосвідомість, внутрішній локус контролю; прогнозування результатів своєї діяльності.

Таким чином, аналіз змісту та основних напрямів формування у вищій школі України креативної компетентності як іманентної якості інноваційної особистості дозволяє вести мову про необхідність подальшого системного дослідження даного феномену, а також про можливість застосування вже наявних і отриманих висновків для використання критеріїв, показників і рівнів в оцінці її сформованості щодо різних освітніх сфер¹. Виділення сутнісних ознак і ключових компетентнісно-креативних характеристик особистості дає можли-

2003. – С. 9; Гильмутдинова, Р. У. Креативная компетентность и ее структура [Текст] / Р. У. Гильмутдинова // Акмеология. – 2013. – № 4. – С. 47, 48.

¹ Малахова, Н. Н. Формирование креативной компетентности в системе образования инновационного общества [Текст] / Н. Н. Малахова, О. Н. Бессарабова // Гуманитар., соц.-экон. и обществ. науки. – 2014. – № 1. – С. 141; Поздняков, В. М. О профессионально-психологической компетентности и психологической культуре личности юриста [Текст] / В. М. Поздняков // Юрид. психология. – 2010. – № 3. – С. 17.

вість виробити сучасні підходи до конструювання освітніх стандартів, навчальних програм нового покоління, більш швидко їх адаптувати до європейських, враховуючи основні напрямки формування креативної компетентності, творчості, інноваційної діяльності. Це в кінцевому підсумку допоможе забезпечити високий рівень інноваційного потенціалу особистості, а отже, інновацій в українському суспільстві не тільки за рахунок поширення та передачі кращих знань, необхідних для розуміння і обробки інформації, розширення уявлень про сучасні комунікаційні технології, продукти і процеси, а й за рахунок внутрішніх умінь, навичок, творчості, креативності та компетенцій особистості.

6.2. Інноваційне інформаційно-комунікативне освітнє середовище у вищій школі

Людство XXI ст. постало перед фактом, що знання оновлюються швидше, ніж змінюються покоління. За умов сучасного так званого інформаційного вибуху обсяг лише наукової інформації у світі подвоюється кожні 8–10 років, а загальна кількість друкованих праць перевищує 100 млн. назв. Щорічно 80 тис. наукових часописів оприлюднюють 3 млн. статей. Половину всіх даних, якими володіє наука, отримано протягом останніх 15 років. За останні 25 років видано майже стільки книг, скільки за попередні 500. За повідомленням М. Гілберта (Університет Південної Каліфорнії. UCLA), який здійснив спробу дослідити явище інформаційної революції в епоху цифрових технологій, сьогодні людство накопичило близько 295 ексабайт інформації (1 ексабайт = 1000 петабайт, 1 петабайт = 1000 терабайт, а 1 терабайт = 1000 гігабайт). Такий обсяг інформації вже в 315 разів перевищує кількість піщинок на Землі, й надалі обсяги цифрової інформації щорічно зростатимуть на 60%¹. Сучасна людина за тиж-

¹ Білоус, В. В. Про запровадження інформаційних і комунікаційних технологій у навчальний процес з криміналістики [Текст] / В. В. Білоус // Проблеми законності : акад. зб. наук. пр. – Х. : Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2012. – Вип. 118. – С. 166–175.